

Triticul cu două roate

Imagine dintr-un atelier „alternativ” de la AltFEST-ul bistrițean

Continuu să ofer un premiu celui care îmi va comunica cine a lansat sintagma „teatru alternativ”. Sintagmă care nu face altceva decât să îndreptățească ideea semialfabetizării și a sfertodictismului unei bune părți din cei care consumă sub formă de profesie vorba spusă sau scrisă despre arta în chestie. Nu-i vorbă, cum să-i zici teatrului care vrea să schimbe formele de

adresare, de relaționare cu un public deja schimbat, lipsit de veleitarea despicării firului? Teatru reformist? Teatru nou? Avangardiștii fuseseră mai abili: avangarda își conținea viitoarea intrare în muzeu, dar, acum și aici, e locomotiva unui altfel de tip de expresie. Experimental, avangardism ar fi fost termeni mai aproape de realitate și de dicționar.

În orice caz, în festivalurile de teatru din această vară chestiunea a devenit acută, semn că mentalitatea relaxată, în special a celor tineri, sosiți în perimetrul consumatorului după 1989, începe să-și ceară modelele sale, forțând piața și oferta. Sigur, consumator proaspăt, mârtoagă ofertantă greu se îngăduie. Totuși, se ridică întrebarea dacă mârtoaga a fost vreodată cal, dar și dacă proaspătul consumator are la purtător dovezile de armăsar. Oricum, în contra direcției ascunse sub ditamai stratul de praf, pe care abia mai dau semne de mișcare actele ratate bucureștene numite Festival Național de Teatru și Gală UNITER, semnele noului au girat și

generat faptele întâmplare la festivalurile de la Piatra Neamț, Sfântu Gheorghe, Sibiu, Costinești și Bistrița. Sibiu este un semn al conștientizării actului scenic ca obiect vandabil. Piața de spectacole propusă de Constantin Chiriac este în acest sens absolut bi-nenvenită. Sigur, la piață vine fiecare cu ce are, de unde și senzația de bălci pe care o poate lăsa „Sibiul”. Cum însă, dintr-un punct de vedere, teatrul e marfă, egală cu oricare alta, indiferent de natura ei, pariul sibian este un semn cert al înnoirii. Costineștiul este răspunsul dinspre axiologie, așa zicând, al chemării pieței. Ceea ce imaginează Cornel Todea, Aura Corbeanu și ceilalți din *staff*-ul Galei

Tânărului Actor, sprijiniți de ministerele Culturii și Tineretului, este un soi de magazin cu marfă verificată, aptă de a produce marfă scenică de vârf. Ce nu e în ordine la Costinești (în afara locului însuși, de o mizerie aproape excluzând concurența) este apelul la premii, restricțiile de participare și calitatea juriului care decide premiile. Cât despre căutarea noilor forme de expresie în sens estetic, cel mai serios gest, cu o istorie de șapte ani, este al Teatrului „Andrei Mureșanu” din Sfântu Gheorghe cu al său Festival „Atelier”; altfel spus, obsesia și puterea de a se consuma ale dramaturgului Radu Macrinici. Un reflex mai nou, peste munți, se poate observa în

proiectul din ultimii doi ani al festivalului organizat de Teatrul Tineretului din Piatra Neamț. Și în existența însăși a acestui teatru care, și el, are un supranume secret, dar obligatoriu: Corneliu Dan Borcia. Dinspre societatea civilă, un cuplu (pe scena managerială, dar și familială) sondează de câțiva ani spargerea canoanelor: Mihai lăncu și Alina Moldovan. De unde, la jumătatea lui septembrie, a doua ediție (prima la Bistrița) a Festivalului Central și Est-European de Spectacol Alternativ în Spațiu Neconvențional. Obositor titlu, excelentă operațiune de forță în contra vechilor și proastelor obiceiuri. Și tocmai la Bistrița, ca o încununare a operei nepremediate de a dovedi inovația ca unică tradiție cu puțință, s-a și propus un colocviu pe marginea "teatrului alternativ"...

Cum nu putem lucra în afara exemplului practic, să stabilim, dintre participantele la festivalurile citate, câteva instrumente de lucru, exemple în arta experimentului: **Cetatea soarelui** de la Teatrul Act, **Bizarmonia** de la ARCUB, **Ping Body** (producători: Teatrul Național din Târgu-Mureș, Fundația Dramafest și Centrul Internațional pentru Artă Contemporană), **Bluescape** (producători: Fundația Tranzit și Departamentul de Teatru al Universității Babeș-Bolyai din Cluj), **Steps** al Teatrului "Ariel" din Târgu-Mureș, **Variațiuni Dostoievski** (producători: Fundația Culturală Athon, Fundația Pro Helvetia și Centrul Internațional pentru Artă Contemporană), **DaDaDans** (producători: Teatrul "Nottara" și Compania 777), **Hamlet** al Teatrului "Mihai Eminescu" din Botoșani. Ar mai trebui adăugate, din ultimii ani și pentru întregirea perspectivei, spectacolele lui Horațiu Mihaiu de la Teatrul Național din Cluj și Teatrul "Anton Panu" din Râmnicu Vâlcea, spectacolele lui Bogdan Voicu de la Teatrul "A. Mureșanu" din Sfântu Gheorghe și de la Teatrul "Toma Caragiu" din Ploiești, spectacolul **Alcesta** al Teatrului "Tamási Áron" din Sfântu Gheorghe, spectacolele Caragiale propuse de Anton Tauf la Teatrul Dramatic din Baia Mare și la Naționalul clujean și, neapărat, spectacolele lui Petru Vutcă de la Teatrul "Eugène Ionesco" din Chișinău.

Cum vedeți, am notat în general producătorii, nu autorii spectacolelor, încercând să observ dacă termenul "alternativ" este legat de nivelul instituțional. Se poate însă lesne vedea că spectacole marcând noi forme sunt produse de instituții atât particulare, cât și publice. M-am ferit să spun "de stat", pentru că și aici termenul "alternativă" duce direct în corijență la gramatică. Pe piață coexistă trei forme de producători: de stat, comunitari și par-

ticulari. Actualmente, în România, teatre de stat mai sunt câteva: Naționalele și, parțial, cele în limbile minorităților. Prin lege, din această primăvară, celelalte teatre sunt comunitare, în posesia consiliilor locale, așadar.

O eventuală alternativă ar fi: cu bani sau fără bani. Aceasta chiar nu rezistă, spectacolele de avangardă putând solicita sofisticate ansambluri multimedia și sume considerabile, iar montările clasice, doar banii pentru salarii. Și invers. Ca dat valoric, lucrurile stau la fel. Deci: care alternativă? Cea a curentului din... sălile goale la super-producții dând de pământ cu bugetul unui teatru? Sau a aproape dispariției oxigenului din prea-plin de public la bijuterii de stil și sclipire a inovației pe spațiu mic? Pentru conformitate, dihotomia **Tamerlan cel Mare**, Teatrul Național din București – **Steps**, Teatrul "Ariel" din Târgu-Mureș.

Ar mai fi alternativa falsă "spațiu convențional – spațiu neconvențional". E scena elisabetană alternativa "cutiei" italiene? Dacă nu, atunci e spațiul deschis alternativ celor două? Dacă da, atunci hangarele ori discotecile sunt spații deschise, chiar dacă au pereți și acoperiș? Lasă că jocul trupelor medievale în spații libere e poveste veche... Să fie inghesuiala pe bănci de lemn, în scunde taverne mohorite, ori durerea de picioare după îndelungi degustări teatrale verticale alternativa comodelor fotolii, de teatru, bar ori teatru de living (nu, nu living-theatre...), bucătărie ori dependențe? Tare mi-e că nu e locul cât e...

Până aici, îmi închipui, e clar că alternativa nu depinde de categoria de producător, de banii acestuia ori de spațiile pe care și le propune sau care îi sunt propuse. Acum ar fi de notat ceea ce special lăsasem deoparte: numele autorilor. Căci ei sunt alternativa, în grup, atât la vechi maniere, cât și, în primul rând, la perversiunea kitsch-ului, a lipsei de talent care, vorba lui Lovinescu, e singura pornografie. Așadar: Mihai Măniuțiu, Alexandru Tocilescu, Theodor-Cristian Popescu, Radu Afrim, Horațiu Mihaiu, Dragoș Galgoțiu, Ion Sapdaru, Bogdan Voicu, Bocsárdi László, Anton Tauf. Nu trebuie uitate nici trei gesturi capitale pentru reinstaurarea apetitului către înnoire, chiar dacă receptată pe alocuri ca brutalizare: **Trilogia antică** de la Naționalul bucureștean, a lui Andrei Șerban, trilogia de la Odeon a lui Alexander Hausvater și **Cântăreața cheală** a lui Tompa Gábor, de la Teatrul Maghiar din Cluj. Cum se vede, generațiile sunt diverse, ecartul mergând pe vreo patru decenii, dar, e drept, cu preponderență aplicația fiind spre tinerețe. De altfel, la maturitatea deplină ori dincolo de ea mai

vinează doar cei care și-au asumat la vremea tehnicile noului și, nu în ultimă instanță, tehnicile revoltei. Numele de mai sus – ele însele un poem, în felul lui – înseamnă desenul unei hărți estetice de o diversitate extremă. Nu mai puțin diversă este însă harta actualului scenic tradițional. Iar reforma nu e decât o asumare/asimilare a tradiției pentru nașterea unui nou "cum". Fondul problemei, în definitiv. A-l defini presupune însă un alt regim decât cel de revistă. Și apoi, sunt cel puțin câteva zeci de volume serioase care au încercat, fără vreun rezultat deosebit de limpezitor. Așa vrea poate Dumnezeu. Și eu cred că bine face...

Totuși, teatrul alternativ, dacă evităm să îi descoperim detaliile până la a-l scăpa din vedere ca obiect artistic, ca teatru vreau să zic, există. În sensul exact al definiției "două situații care se exclud". Și dacă, pe verticală, lucrul acesta, filosofic vorbind, pare ridicol, pe orizontală, *hélas*, e obligatoriu. Iar esența trece de la estetică la etică (la est-etică, în cazul nostru), la mentalitate, la nenorocirea că vaccinul contra HIV-ului celor cinci decenii de bolșevism, dar și a mileniilor de parcare pe la porțile Orientului, cu șalvării dărdăind cu tot cu purtător, degeaba ni-l administrăm. Da, dar merită să încercăm. În acest sens, teatrul alternativ există și, firesc, displace și celor bolnavi, și celor care sunt chiar virusul însuși. Fără să știe. Sau fără să recunoască. Ei da, abia aici ar merita spuse oareșice nume, parlamentarogovernamentalopolitico-civico-etc., dar și povestite fapte pe care bătrânul nene lăncu (cel mai alternativ dintre noi) le numea "pupat piața independenței", evident după "palme, Dumnezeu mami, cafea central".

Singurul lucru care mă pune pe gânduri e că, în ultima vreme, alternativa – în acest sens – nu mai beneficiază de turnesolul reacției dure. Alternativa Caragiale fusese fluierată. Pentru varianta ei clujeană, semnată de Tauf, s-au făcut eforturi funariot disperate de a fi scoasă din repertoriu (un director în funcție și o așa-zisă jurnalistă pot fi întrebați). ...**au pus cătușe florilor...** al lui Hausvater, de la Odeon, a jignit adânc Constituțiunea, în opinia Agathe Nicolau von PDSR, vă mai amintiți? La nivel de încercări ale reformei instituționale, exact din locurile unde explodaseră mugurii înnoirii au fost înlăturați, într-un fel sau altul, liderii A. Șerban și A. Dabija. Vreau să spun, când e vorba de "două situații care se exclud", tandrețea nu e semn bun. Dar, ce să mai zic, de când i-am cumpărat copilului meu o bicicletă cu patru roți (fără glumă!), nici că mă mai miră ce de alternative prin teatru...

Doru Măreș